

سازمان همکاری شانگهای

و ملاحظات امنیتی آمریکا

نویسنده: دکتر سید محمد هادی ابازی

عضو هیأت علمی دانشگاه علوم انتظامی

چکیده

جنگ در افغانستان نشان داد رویکرد آمریکا در ملاحظات بین‌المللی به سمت شرق تغییر جهت داده در حالی که در گذشته بیشتر متمایل به خاورمیانه بوده است. سیاست خارجی ایالات متحده در شرق مبتنی بر منافع و مصالح این کشور در خاورمیانه تهیه و تنظیم گردیده است. آسیای مرکزی یک منطقه پر تنش می‌باشد که نگرانی‌های امنیتی خاص خود را دارد. علاوه بر آن عملکرد روسیه و چین نیز در این منطقه مزید بر علت است. این دو کشور پیوندهای سیاسی مستحکمی با کشورهای منطقه دارند که غالباً این روابط مستحکم، سنتی و قدیمی است.

در ابتدا سازمان همکاری شانگهای (SCO) پنج کشور از آسیای مرکزی و کلیه کشورهای شرق آسیا را در برداشت. ظاهراً خط و مشی سازمان بر مسائل اقتصادی، اجتماعی، سیاسی، بنا شده بود. به هر حال SCO سازمانی است که اغلب در پی منافع دو کشور روسیه و چین در منطقه می‌باشد. ظاهراً SCO در مقابل هیچ یک از قدرتهای جهانی، جهت‌گیری سوئی ندارد ولی به هرحال این سازمان علائم مختلفی را در طول زمان از خود نشان داده که این علائم نگرانی‌های بین‌المللی را در برداشته است. همچنین این سازمان در خواست‌های کشورهای همچون ایران، هند و پاکستان را برای عضویت در سازمان همکاری، مد نظر قرار داده است. بنابراین می‌توان گفت اعضای SCO، تنها شرکای ساده سیاسی اقتصادی کوچک نیستند بلکه توسعه و پیشرفت چشمگیری داشته و در حال تبدیل به یک قدرت منطقه‌ای می‌باشند.

سیاست‌ها و دستورالعمل‌های کاری SCO اغلب با سیاست‌های ایالات متحده در تضاد و برخورد بوده است. از جمله چالش‌های موجود در این روابط می‌توان به: جنگ جاری در افغانستان، پیمان دفاعی بین آمریکا و تایوان و قرار دادن سیستم پدافند موشکی در خاک این کشور توسط آمریکا، اشاره نمود.

با توجه به این ملاحظات جامع و فراگیر می‌توان نگرانی‌های جدی

آمریکا را از برنامه‌های SCO برشمرد.

توسعه SCO: ایران، پاکستان، هند

در ژوئن ۲۰۰۱ میلادی، نشست سالیانه پنج عضو اصلی این سازمان با حضور مذاکره‌کنندگان ارشد هر یک از این اعضا برگزار گردید. در این نشست عضویت ازبکستان مورد تأیید قرار گرفت و تأسیس سازمان همکاری شانگهای بطور رسمی اعلام گردید. در این مراسم کشور ازبکستان به عنوان میهمان به منظور عضویت در سازمان، دعوت شده بود. این دعوت بیشتر برملاحظات امنیتی و انرژی دلالت داشت. همچنین سیاست‌های توسعه طلبانه SCO نیز مزید بر علت بود. بعد از ازبکستان، کشور مغولستان کاندیدای عضویت شد چنانچه این عضویت با فشار و لابی کشورهای مجموعه SCO انجام پذیرفت. در سال ۲۰۰۴ مغولستان به عنوان اولین ناظر رسمی این سازمان برگزیده شد.

اعضای اصلی سازمان SCO عبارتند از: چین، روسیه، قزاقستان، قرقیزستان، تاجیکستان و ازبکستان.

مغولستان، ایران، پاکستان و هند نیز به عنوان ناظران رسمی این سازمان برگزیده شده‌اند. SCO شامل دو قدرت هسته‌ای بزرگ و رسمی (چین و روسیه) می‌باشد، همچنین هند و پاکستان نیز دو قدرت هسته‌ای شناخته شده می‌باشند. لازم به ذکر است این دو کشور هنوز معاهده عدم تکثیر سلاح‌های هسته‌ای را امضاء ننموده‌اند. ایران نیز به نوبه خود برنامه صلح‌آمیز فناوری اتمی را دنبال می‌کند.

ملاحظات آمریکا و امنیت بین‌المللی

با وجود اینکه آغاز مراودات تجاری و برقراری روابط دوستانه بین کشورهای همسایه عضو در SCO، اصلی‌ترین مبانی تشکیل این سازمان بود، هم اکنون دو کشور چین و روسیه از این سازمان استفاده ابزاری می‌نمایند. در واقع SCO سیستمی است که توسط چین و روس‌ها به منظور

دفاع موشکی

سیستم دفاع موشکی یکی از علت‌های مؤثر در اختلافات و حساسیت‌های بین‌المللی به حساب می‌آید که از دیگر موضوعات مهم در چارچوب کاری SCO نیز محسوب می‌شود. از سوی دیگر ایالات متحده جاه‌طلبانه و منحصرأ سیستم دفاع موشکی را دنبال می‌نماید. مؤسسه دفاع موشکی (MDA) بودجه سالانه ۲۰۰۷ خود را (FY07)، در حدود ۹/۳ میلیارد دلار تخمین زده است. MDA سیستم دفاع موشکی پیشرفته‌ای است که در بخش فضایی و ماهواره‌ای دنبال می‌شود. سیستم‌های دفاع موشکی ایالات متحده در حال حاضر عبارتند از:

- * سپر سیستم دفاعی موشکی بالستیک در پایگاه‌های دریایی.
- * سیستم دفاع موشکی میان برد در پایگاه‌های زمینی. (GMD)
- * دفاع هوایی در صحنه‌های عملیاتی در ارتفاعات بالا. (THAAD)
- * سیستم دفاع موشکی (PAC3) نوع پیشرفته موشک پاتریوت با قابلیت‌های جدید.
- * سیستم دفاع هوایی میانبرد (MEADS).
- * لیزر هوایرد (ABL).
- * هواپیماهای جاسوسی و رهگیر با انرژی جنبشی (سیتیک). (KEI) در پی تکنولوژی‌های دفاعی فوق، برنامه دفاعی MDA نیز مطرح است. MDA سیستم دفاع موشکی پیشرفته‌ای است که در بخش فضایی و ماهواره‌ای دنبال می‌شود. بودجه درخواستی (FY07) شامل تأسیس پایگاه‌های رهگیری فضایی (SBI) می‌باشد. در این راستا مرکز اطلاعات دفاع (CDI) گزارشی در خصوص بودجه (FY07) تهیه نموده است. این گزارش، نظری برخلاف دیگر گزارشها دارد. گزارش CDI خواهان به تعویق افتادن طرح تأسیس پایگاه رهگیری فضایی تا انتخابات ۲۰۰۸ است. در بودجه دولتی (FY07) می‌بایست مطالعه و تحقیق شود که آیا این طرح فضایی که قرار است مورد بهره‌برداری قرار گیرد و به سیستم BMDS یا سیستم دفاع موشکی بالستیک بپیوندد توجه منطقی مناسبی دارد؟
- با معرفی اجزاء و مؤلفه‌های پایگاه فضایی دفاع موشکی، ایالات متحده قادر است به عنوان تنها کشور پیشرو در برنامه فضایی، مطرح بماند. در حالی که آماده است همانند قبل سیاست‌های دفاع موشکی خود را نیز دنبال نماید. به این منظور ایالات متحده مجبور بود از معاهده منع گسترش موشک‌های بالستیک یا ABM (۱۹۷۲) خارج شود در ۱۳ دسامبر ۲۰۰۱ آمریکا طی یک بیانیه رسمی اعلام نمود، این کشور در طی شش ماه از پیمان ABM خارج می‌شود. دفاع از تمامیت ارضی آمریکا و دفاع در مقابل حملات موشکی از نوع بالستیک از جمله دلایل آنها برای خروج از ABM بود. همکاری در گسترش برنامه‌های دفاع موشکی در مقابل تهدیدات گسترده موشکی که ایالات متحده و هم‌پیمانان و متحدان آمریکا را نشانه رفته، از دیگر موضوعات مطرح شده بود. از دسامبر ۲۰۰۱ تاکنون ایالات متحده بطور قابل توجهی سیستم دفاع موشکی را پیگیری و بخوبی سایر تکنولوژی‌های پیشرفته، خود را در این زمینه تقویت نموده است.

تسلط بر منطقه آسیای مرکزی طراحی شده است. هر دو کشور نگرانی خود را در رابطه با نفوذ آمریکا در منطقه ابراز نموده‌اند. آنها به منظور ارتقاء ضریب امنیتی و کاهش نفوذ آمریکا، از SCO به عنوان یک ابزار توسعه و باز دارندگی استفاده می‌نمایند.

در این خصوص می‌توان به رد درخواست آمریکا برای داشتن جایگاه ناظر رسمی در سازمان و همچنین نگرانی‌های این دو کشور (چین و روسیه) از حضور نظامی آمریکا و درخواست برای خروج آمریکائیان از منطقه آسیای مرکزی اشاره نمود.

تایوان

دغدغه اصلی چین در منطقه، خود مختاری تایوان است. تایوان پتانسیل لازم را برای استقلال سیاسی - اقتصادی دارا می‌باشد. اتحاد تایوان و آمریکا یک تهدید امنیتی در بعد سیاسی - نظامی برای چین محسوب می‌شود. در این شرایط درگیری آمریکا و چین در رابطه با مسئله تایوان یک موضوع مهم و حساس در منطقه بشمار می‌آید. هم اکنون SCO به همراه تمامی شرکاء اقتصادی و سیاسی اش از موضع چین در مقابل تایوان حمایت و پشتیبانی می‌کند. این نوع از حمایت و پشتیبانی اگر چه توأمأ ملاحظات ژئوپولیتیکی منطقه را به صورت عینی افزایش بخشید، اما نگرانی‌های موجود را تشدید کرد و به حساسیت موضوع دامن زد.

چین بارها تایوان را به حمله نظامی تهدید کرده است و خاطر نشان نموده اگر تایوان به صورت رسمی استقلال خود را اعلان نماید، وقوع یک حمله نظامی اجتناب‌ناپذیر است. تهدید تایوان در حالی رخ می‌دهد که هم پیمان نظامی - سیاسی آن آمریکا در قبال هر گونه حمله احتمالی به تایوان مسئول است و می‌تواند در قبال آن عکس العمل نظامی انجام دهد.

ورود به سازمان همکاری شانگهای (SCO)

در سال ۲۰۰۰ کنفرانس شانگهای ۵ در شهر دوشنبه (تاجیکستان) برگزار گردید. در آن کنفرانس چارچوب و مبانی کاری SCO تدوین شد. همچنین در این کنفرانس اعضای دائم و ناظران (روسیه، قزاقستان، قرقیزستان، تاجیکستان، هند، پاکستان و ایران) متعهد شدند، حمایت همه جانبه خود را از جمهوری خلق چین و سیاست‌هایش در خصوص اتحاد با تایوان (چین واحد)، در مقابل متحدان غربی تایوان علی‌الخصوص آمریکا بعمل آورند.

به هر حال بعید است هندی‌ها و روسها در کشمکش‌های احتمالی بین آمریکا و چین نقشی مؤثر بازی کنند و یا در حمله احتمالی چین به تایوان و عکس العمل احتمالی آمریکا در موضع مخالف، واکنش نشان دهند. پیش بینی جنگ احتمالی و وسعت آن و نتایج مخرب و اثر گذار برای هر یک از اعضا و گروه‌های درگیر شرایطی را مهیا کرده تا هر یک از گروه‌ها متوجه هزینه‌های سنگین درگیری احتمالی شوند. به هر حال امکان چنین امری با توجه به حمایت SCO از جمهوری خلق چین وجود دارد. اگر چه بعید به نظر می‌رسد SCO مصالح و اهداف اقتصادی خود را فدای چنین موضوعی کند.

سازمان همکاری شانگهای در این خصوص اعلام موضع کرده و حمایت مبهمی را از این برنامه ابراز داشته است. در بیانیه این سازمان در شهر دوشنبه تأکید شده: معاهده ABM یک معاهده‌ی قید و شرط است که تمامی کشورها در اجرا و صیانت و محافظت از آن مسئول هستند. طبق این معاهده، تأسیس و تجهیز سیستم دفاع ضد موشکی در کشورها و سرزمینهای بین‌المللی ممنوع می‌باشد.

معاهده ABM پایه و اساس ثبات استراتژیک است و چارچوبی برای کاهش جنگ افزارهای تهاجمی استراتژیک می‌باشد. چرا که نگرانی‌هایی در خصوص سیستم دفاع موشکی بالستیک وجود دارد و بیم از آن می‌رود که کشورها با توسل به این موضوع و بطور پنهانی اقدام به تکثیر جنگ‌افزارهای اتمی نمایند. به همین علت سازمان همکاری شانگهای با چنین برنامه‌هایی که امنیت و ثبات استراتژیک اتمی بین‌المللی را به خطر می‌اندازد، مخالفت ورزیده است.

چین و تایوان - دفاع موشکی

چین، نگرانی‌های خود را در مواضع و توافقات SCO بیان داشته و به همین علت در بیانیه دوشنبه مسئله تایوان مورد توجه قرار گرفت و عنوان شد تایوان در گروه کشورهایی است که برنامه دفاع موشکی بالستیک را دنبال می‌کند. همچنین بیانیه دوشنبه بیان می‌کند: آرایش محرمانه‌ای که سیستم صحنه عملیات جنگی ABM را در آسیا و منطقه اقیانوسیه مسدود می‌سازد ممکن است در امنیت و پایداری منطقه تأثیر گذاشته و مسابقه تسلیحاتی را در منطقه افزایش سرعت بخشد. همچنین این بیانیه حمایت و پشتیبانی همه کشورهای عضو را از چین در مقابل برنامه طراحی صحنه عملیات جنگی تایوان، اعلام داشته است. در حالی که برنامه موشکی چین به سرعت سیستم دفاع موشکی تایوان را پوشش داده و با این وجود چینی‌ها در خصوص تکثیر و توسعه سیستم موشکی در این جزیره به شدت نگران هستند و از موضع احتیاط و هوشیاری به این موضوع نگرسته‌اند. همچنین متحدان چین در SCO نسبت به طرح سیستم دفاع موشکی ابراز مخالفت نموده‌اند. در سال ۲۰۰۶ وزارت دفاع (DOD) در خصوص قدرت نظامی جمهوری خلق چین گزارشی تهیه نمود: موشک‌های بالستیک کوتاه برد چینی قادر است با دقتی قابل توجه و با یک حمله هوایی، طی یک رشته عملیات جنگی از پیش طراحی شده، توان دفاع موشکی تایوان را خنثی سازد و رهبران سیاسی - نظامی تایوان را در موضع شکست قرار دهد. چینی‌ها احتمالاً به شکلی وارد جنگ احتمالی می‌شوند که آمریکا و متحدانش قادر نباشند با سرعت وارد عمل شوند. در این خصوص چینی‌ها SRBM (موشک‌های بالستیک کوتاه برد) را طوری برنامه ریزی نموده‌اند تا بتوانند سیستم دفاع هوایی، شامل پایگاه‌های هوایی، سایت‌های راداری، موشک‌ها و تجهیزات مخابراتی و ارتباطی تایوان را در مرحله نخست از کار بیاندازند.

در مجموع بعید است تایوان به تنهایی بتواند در مقابل تهدیدات موشکی چینی‌ها دوام آورده و عکس‌العمل مناسب از خود نشان دهد. تایوان

باید از دیگر مؤلفه‌های موجود برای تقویت دفاع موشکی بهره گیرد. مطابق گزارش انتشار یافته توسط مرکز تحقیقات بین‌المللی و استراتژیک (CSIS) سیستم دفاع موشکی تایوان قادر به دفع حمله همه جانبه موشکی چینی‌ها نمی‌باشد. اما می‌تواند در موضع دیپلماسی قلدر مآبانه چینی‌ها تأثیر گذاشته و آنها را در وضعیت شک و تردید نگاه دارد. این سناریو (سیستم دفاع موشکی تایوان) بیشتر دارای جنبه سیاسی است تا یک تهدید جدی نظامی، که می‌تواند در خنثی نمودن سیاست‌های خصمانه چینی‌ها مؤثر واقع گردد.

در حالی که تایوان تکنولوژی و تجهیزات سیستم دفاع موشکی را از آمریکا دریافت می‌نماید، ایالات متحده قادر است تایوان را در برنامه جامع سیستم دفاع موشکی بالستیک خود وارد نماید. چنانکه تایوان به عنوان متحد آمریکا در منطقه، مجوز استفاده از این سیستم را دارا می‌باشد و همچنین آمریکا می‌تواند به منظور تجهیز سیستم دفاع موشکی تایوان با اعزام ناوهای جنگی به تنگه تایوان و دریای چین به این امر اقدام ورزد.

بدینگونه با تجهیز تایوان به موشک‌های استاندارد (SM3) که بر روی ناوهای جنگی نصب می‌شود، از برخورد موشک‌های کوتاه برد و میانبرد چینی به خاک تایوان جلوگیری بعمل می‌آید. به هر حال با یک تخمین ساده می‌توان حدس زد که ۷۱۰ الی ۷۹۰ موشک تحت پوشش (SRBMS) چینی، قادر خواهد بود به سرعت و قبل از مداخله هرگونه سیستم دفاع موشکی پیشرفته آمریکا، باتلاقی سیاه، در منطقه به وجود آورد.

روسیه - دفاع موشکی

معاهده ABM در اصل از یک تفاهم و توافق میان آمریکا و اتحاد جماهیر شوروی سابق به وجود آمد. روسیه به عنوان وارث اصلی اتحاد جماهیر شوروی، خروج یکجانبه آمریکا را از معاهده ABM قویاً محکوم کرد. بعد از خروج آمریکا، روسیه هشدار داد هیچ مرز و سرحدی توسط START II در امان نیست. به علاوه روسه‌های بیابانه‌ها و هشدارهای پی در پی زیادی را در مخالفت با سیستم دفاع موشکی آمریکا بیان داشتند. همچنین روسه‌ها با بدگمانی به طرح آمریکا مبنی بر تأسیس پایگاه دفاع موشکی و استقرار این تجهیزات در بعضی از نواحی کشورهای اروپایی نگرسته‌اند و اخیراً جمهوری چک و لهستان به این فهرست اضافه شده‌اند. روسه‌ها بارها در مقابل این گونه از تهدیدات و استقرار احتمالی پایگاه‌های دفاع موشکی در نواحی مرزی و کشورهای همجوار خود هشدارهای تند و محکم داده‌اند.

در حالی که چین و روسیه توسط پایگاه‌های ارتش آمریکا در منطقه به طور مستقیم تهدید می‌شوند، از جانب دیگر، حضور سایت‌ها و تأسیس پایگاه‌های سیستم دفاع موشکی نیز به اضطراب‌ها و نگرانی‌های این دو کشور افزوده است.

SCO سازمان شانگهای که بطور رسمی از مواضع روسیه و چین حمایت می‌کند و در استیلا این دو کشور قرار دارد بارها به نحوی روشن مخصوصاً در کنفرانس شهر دوشنبه هرگونه انحراف از ABM را تقبیح نموده است.

SCO، دفاع موشکی و امنیت بین‌المللی

ملاحظات امنیتی بین‌المللی به درستی افزایش یافته و هشدارهای SCO در قبال سیستم دفاع موشکی نیز بر این موضوع تأکید می‌کند. دو قدرت برتر SCO یعنی چین و روسیه مصالح مشترک و استراتژیک برای جلوگیری از تکثیر و ازدیاد سیستم دفاع موشکی دارند. چین محتاطانه (مؤثر یا غیر مؤثر) در قبال مسائل دفاعی تایوان موضع‌گیری می‌کند و بر این عقیده است که تایوان با توسل به دفاع موشکی بالستیک قادر است برنامه‌های جسورانه خود را برای جدایی و خود مختاری از چین دنبال نماید.

همزمان روسیه نیز تهدیداتی در این رابطه (دفاع موشکی بالستیک) از سوی کشورهای همجوار خود (کشورهای بلشویکی سابق) دریافت نموده است. چنین مواضع دفاعی، از طرفی روسیه را در یک مرحله انتزاعی در فرایندی فرسایشی قرار داده و از طرف دیگر روسیه را با بخش نظامی و ملموس نیروهای آمریکا مواجه نموده است.

اگر آمریکا صلاح استراتژیک خود را بر سیستم دفاع موشکی ارزیابی کند و بر آن تأکید ورزد و این تکنولوژی را در اختیار شرکای خود بگذارد احتمالاً به طور مستقیم با اعضای SCO در تعارض و کشمکش قرار خواهد گرفت. در این صورت چنانکه در بالا اشاره شد، در برخی از گونه‌ها جنگ نظامی و برخورد با کشورهای عضو SCO محتمل خواهد بود. همچنین می‌توان انتظار داشت در دیگر گزینه‌ها آمریکا با دولت‌های SCO همکاری‌های نظامی و سیاسی به عمل آورد.

منافع SCO در افغانستان

مصالح جمعی کشورهای خارج از سازمان SCO در افغانستان، زیاد و وسیع است، که شامل: ثبات کشور افغانستان، نابودی شبکه‌های تروریستی و کاهش تولید مواد مخدر می‌باشد. این اهداف با مصالح کشورهای عضو SCO نیز همخوانی دارد. در واقع همه این موضوعات جزء درخواستهای بین‌المللی در خصوص افغانستان می‌باشد و تنها شیوه بهره‌برداری و پی‌گیری این اهداف است که مورد اختلاف در بین کشورها است. SCO به دنبال کاهش حضور ناتو در افغانستان (با وجود درگیری هر ماهه و حدود ۶۰۰ شورش در سال ۲۰۰۶) و سرانجام خروج نیروهای ناتو از افغانستان است. به هر حال وخیم‌تر شدن اوضاع امنیتی در افغانستان و منافع SCO در این کشور باعث شده تا نیروهای آمریکایی و ناتو با درخواست خروج از افغانستان مواجه شوند.

دو ابرقدرت قدیمی در منطقه، (چین و روسیه) به طرز خوشبینانه‌ای در صدد هستند تا ایالات متحده و اروپائیان را در خارج از حوزه‌های نفوذ و استیلای خود قرار دهند.

افغانستان

هر دو گروه درگیر در افغانستان (SCO و ایالات متحده) منافع مشترکی در ثبات و امنیت افغانستان دارا می‌باشند. مجاورت منطقه‌ای، علایق تاریخی

و انضمام فرهنگی افغانستان با دیگر کشورهای آسیا و بخصوص آسیای مرکزی مشهود و روشن است. پاکستان و ایران (که جزء ناظران SCO می‌باشند) و ترکمنستان (تنها کشوری است که عضو SCO نمی‌باشد)، همچون کمربندی هستند که افغانستان را احاطه کرده‌اند. جنگ متمادی در افغانستان و تلاشهای طالبان برای در اختیار گرفتن مجدد قدرت موجب شده تا حضور نظامی آمریکا در منطقه توجیه گردد و مضافاً اتحاد منطقه‌ای بین همسایگان و توأمأ حضور آمریکا در آسیای مرکزی نیز مزید بر علت شده است.

به هر حال همکاری کشورهای همجوار افغانستان در این خصوص بعید، ولی در عین حال رقابت سیاسی بین آمریکا و SCO در جریان است. در حالیکه هر دو گروه متمایل به ثبات و امنیت در افغانستان هستند، حضور آمریکائیان را به عنوان فاکتوری تهدیدآمیز در منطقه می‌دانند و در مقابل نیز آمریکائی‌ها بر این باورند که خروج نابهنگام نیروهای نظامی از افغانستان بدون برقراری ثبات کامل در این کشور، اوضاع را وخیم‌تر خواهد کرد که ممکن است اوضاع به حالت اول و ابتدایی خود برگردد.

SCO به طرز قابل ملاحظه‌ای خواهان یک برنامه زمانبندی شده شفاف از سوی نیروهای نظامی آمریکا است تا هر چه زودتر از آسیای مرکزی خارج شوند.

با وجود اتفاقات اخیر و بدست گرفتن اوضاع امنیتی افغانستان توسط نیروهای ناتو، هنوز نیروهای آمریکائی دارای بیشترین سهم نظامی در این کشور هستند. در مجموع ۳۶۰۰۰ نیرو شامل ۲۶ کشور عضو ناتو و ۱۱ کشور غیر عضو در افغانستان حضور دارند که آمریکا با دارا بودن ۱۲۰۰۰ نیرو به طور مستقیم و ۸۰۰۰ نفر بطور غیر مستقیم (نیروهای آمریکائی واگذار شده به ناتو که تحت فرماندهی ناتو می‌باشند) در صدر این کشورها قرار دارد. پس می‌توان مشاهده کرد، با وجود در اختیار گرفتن نیروهای امنیتی توسط ناتو همچنان نفوذ ایالات متحده در افغانستان بیشتر از سایر کشورها از جمله سازمان SCO می‌باشد.

ازبکستان و K2

ازبکستان نیز به نوبه خود یکی از مصادیق هشدارآمیز، در اولویت‌های SCO در افغانستان می‌باشد. در اکتبر ۲۰۰۱ میلادی، رئیس‌جمهور این کشور (اسلام کریموف) به آمریکا اجازه داد تا جنگنده‌های این کشور از پایگاه هوایی KARSHI-KANABAD (K2) جهت سوخت رسانی و استفاده از سکوها عملیاتی در جنگ افغانستان بهره‌برداری نماید. دستیابی نیروهای آمریکائی به K2 موجب اعتراضات مردمی در قبال سیاستهای اسلام کریموف در این کشور گردید. این اعتراضات قبلاً نیز متوجه رژیم کریموف شده بود، با این حال طی اعتراضات مردمی در ازبکستان در آندیجان (۲۰۰۵) تعدادی از مخالفان رژیم کریموف هنگام درگیری مسلحانه با نیروهای امنیتی از پای درآمدند. مخالفان خواستار خروج نیروهای نظامی آمریکائی از خاک ازبکستان و عدم دسترسی آنها به پایگاه K2 بودند. واگذاری پایگاه K2 به نیروی هوایی آمریکا زمانی اتفاق

افتاد که تنها ۴ ماه از عضویت ازبکستان در SCO گذشته بود. این اتفاق موجب شد تا روابط روسیه - ازبکستان تیره شود. همچنین روسها نسبت به واگذاری این پایگاه و تأسیس یک اردوگاه نظامی توسط نیروهای آمریکائی در نزدیکی مرزهایش و همچنین کشورهای همجوارش که قالب و چارچوب شوروی سابق را حفظ نموده بودند، بدگمان شدند و به این موضع به دیده شک نگرستند.

بعد از لغو دستیابی آمریکا به پایگاه K2 که ۴ سال به طول انجامید، در ژوئن ۲۰۰۵ میلادی روابط ازبکستان و اعضای SCO دوباره بهبود یافت. همچنین با افزایش محبوبیت پوتین و کریموف بار دیگر مسکو و SCO از آمریکا خواستند تا نیروهایش را بطور کامل از ازبکستان خارج نماید.

قرقیزستان

بعد از لغو دستیابی آمریکا به پایگاه K2 ایالات متحده و متحدانش تنها در پایگاه نظامی Manas در قرقیزستان مستقر شدند. قرقیزستان با آمریکا روابط خوبی دارد و هیچ گونه درگیری و تنش سیاسی با آمریکا تا کنون نداشته است. به هر حال دولت bakiev در بیشکک (پایتخت قرقیزستان) لوازم و امکاناتی را برای ادامه حضور نیروهای آمریکائی و متحدانش در قرقیزستان فراهم نموده است. آنها در جولای ۲۰۰۶ میلادی تصمیم گرفتند تا پایگاه MANAS را اجاره دهند. در ابتدای ۲۰۰۱ آمریکا متعهد شد برای هر دوره سالیانه ۲/۶ میلیون دلار به دولت قرقیزستان پرداخت کند. در دوره جدید پرداخت سالیانه به ۱۵۰ میلیون دلار افزایش یافته و این خود نشان دهنده این مطلب است که Bakiev علاوه بر اینکه می خواهد همکاری خود را با SCO حفظ نماید، این موضوع را نیز می خواهد به اثبات رساند که انقلاب سیاسی اخیر در قرقیزستان هیچ گونه انحراف جامعی بسوی غرب ندارد. البته دولت قرقیزستان اجاره پایگاهها را دارای توجیه اقتصادی می داند. در حالی که ایالات متحده دوره و نرخ اجاره بها را افزایش داده، روسیه نیز پایگاه هوایی KANT که تنها چند مایل از پایگاه هوایی آمریکا فاصله دارد و در نزدیکی پایتخت می باشد را اجاره نموده، هیچ گونه تغییری در افزایش اجاره بها در نظر نگرفته است. در واقع روسها برای استفاده از امکانات پایگاه هوایی KANT مبلغی را به دولت قرقیزستان پرداخت نمی نمایند و بطور مجانی از آن استفاده می کنند.

اگر دولت قرقیزستان تنها به جنبه اقتصادی مسئله می نگریست و ملاحظات سیاسی را کنار می گذاشت، حداقل مبلغی را بابت استفاده از امکانات پایگاه، از روسها مطالبه می کرد.

KANT-MANAS-K2 اشاراتی دال بر نگرانیهای سیاسی SCO و نتایج نظامی آن بر منطقه دارد. چارچوب و مصالح امنیتی SCO به گونه ای است که سرپرستی از کشورهای تحت الحمایه خود را در مقابل حضور نظامی آمریکا در منطقه در خطر می بیند. وقتی چنین حوادثی برای دو کشور قدرتمند منطقه روسیه - چین اتفاق می افتد می توان به این نتیجه رسید که بیش از گذشته نیرو و پتانسیل سازمان SCO تحلیل رفته و تهدیدات در مقابل این سازمان افزایش یافته است.

نتیجه گیری

بدلیل منافع و مصالح خود سرانه هر یک از گروههای درگیر آمریکا - SCO، تنش های سیاسی بطور محتمل در آینده نیز ادامه پیدا خواهد کرد. برآستی عدم پذیرش درخواست آمریکا برای مقام ناظر در SCO، دال بر روابط تیره و خشن اعضای SCO در مقابل طرف آمریکایی نیست؟ روسها به طرز فزاینده ای از کاهش قدرت خود در آسیای مرکزی ناراحت و از نزدیکی نیروهای آمریکائی به سمت مرزهایش نگران و مضطرب است. این اتفاقات شرایطی را خلق کرده تا روسها بعنوان یک بازیگر لجوج و سرسخت به ایفای نقش در منطقه بپردازند. همچنین توهم چینی ها در خصوص تایوان و طرح قدیمی چین واحد، در حال حاضر تصاویر مبهمی را از آینده خلق کرده است.

به علاوه، تنش هایی در خصوص پیگیری برنامه های دفاع موشکی بالستیک توسط ایالات متحده و متحدش تایوان، و جنگ کنونی در افغانستان، بازگو کننده اخذ سیاستی روشن و واکنش دقیق SCO بر پایه منافع و مصالح این سازمان می باشد.

اگر فقط روسیه، چین، آمریکا و کشورهای باقی مانده در SCO به یک تغییر جهت در یک ایدئولوژی مؤثر و کارا دست پیدا کنند و یا دچار فروپاشی داخلی شوند، وضعیت جاری همچنان باقی خواهد ماند و گر نه در غیاب مطالب فوق آشکار است منافع و مصالح آمریکا - SCO در آینده ای نه چندان دور با یکدیگر در تعارض و تصادم خواهند بود.

منابع

- ۱- روی آلیسون ولناجانسون؛ امنیت در آسیای مرکزی؛ ترجمه: محمدرضا دبیری، دفتر مطالعات سیاسی و بین المللی، تهران ۱۳۸۲.
- ۲- امیراحمدیان، بهرام؛ تحولات ژئوپلیتیکی قفقاز پس از واقعه ۱۱ سپتامبر؛ مجموعه مقالات نخستین کنگره علمی انجمن ژئوپلیتیک ایران.

3- <http://www.bbc.co.uk/Persian/Business/Story/2005/12/051217-ra-iran-oil.shtml>.

4- http://www.bbc.co.uk/Persian/Business/Story/2005/12/051215_ra-Kazakh-oil-China.shtml.

5- http://www.bbc.co.uk/Persian/Business/Story/2005/12/051217_ra-india-Pakistan.shtml.

6- Shirin, Akiner (1994); Political and Economic Trends in Central Asia, British Academic Press.